

ALBERT SÁNDOR

A PATINÁS KASSAI IPARISKOLÁRA EMLÉKEZVE

A történet még a monarchia idején, 1870-ben indult. Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter megbízásából Szakkay József reáliskolai tanár nyugat-európai körútra indul, hogy a felsőbb ipari szakoktatást és annak bevezetési lehetőségeit tanulmányozza. Hazatérése után kidolgozta a Kassán felállítandó felsőbb ipartanoda tervét.

A hároméves Gépészeti Felsőbb Ipartanoda megnyitását 1872. augusztus 20-án engedélyezte a minisztérium, és 1872. október 9-én – az alapító magántanintézeteként – 19 diákkal indult hódító útjára a történelmi Magyarország első „ipariskolája”. Ma ezt az intézményt tartjuk a kassai IPARI anyaintézményének.

Az első évtizedekben nagyon sok problémával kellett megküzdenie az iskolának. Az iskola egy „fészerben” kezdte meg működését, melynek felszerelése sem volt. A műhelyoktatás a közeli gyárban folyt. Trianon után pedig kérdésessé vált a magyar nyelvű oktatás folytatása is, de 1920 januárjában megjött az engedély a magyar tagozat megnyitására.

A bécsi döntést követően (1938) Kassa visszakerült Magyarországhoz, és az iskola oktatási nyelve is magyar lett.

A második világháború után, 1945. április 4-én indult újra a képzés, de már csak szlovák nyelven. A Kassai Kormányprogram értelmében ugyanis felszámolták az összes magyar iskolát. A magyar tanítók zöme elvesztette állampolgárságát, ezáltal hontalanná vált. Egy részüket szlovák nyelvterületre helyeztek át, másokat eltiltottak a tanítástól. Többségük viszont Magyarországra távozott – önként, vagy kitoloncolták őket. A szlovákiai magyarság jogfosztottsága miatt a szlovák-magyar ellentét veszélyes méreteket öltött, ezért a Művelődési Megbízotti Hivatal 1950-ben kénytelen volt engedélyezni az önálló magyar nyelvű képzést az alapiskolák után a középiskolákban is.

Ötéves kényszerszünetet után, 1950-ben indulhatott újra a magyar nyelvű képzés az ipariskolában is. A magyar osztályt a J. V. Sztálinról elnevezett szlovák tanítási nyelvű Felsőipariskola (Vyššia Priemyselná Škola - Felsőipariskola) fogadta be.

1952-ben a szlovák ipariskolából kivált magyar osztályok önálló intézményt hoztak létre. Az iskola otthonaként az egykori tanonciskola Imaház (ma Gresák) utcai épületét jelölték meg.

Az ipariskola épülete a Gresák utca 1. szám alatt az 50-es években

Az újrainduláskor, az említett megtorló intézkedések miatt a magyar iskolák tanító- és tanárihiánnyal küzdöttek. Kivételt talán csak a kassai magyar ipari jelentett, mert oktatói a szlovák tanítási nyelvű ipariskola tanáraiként átvészelték az említett időszakot és retorziókat. Az újrakezdés után azonnal „visszaigazoltak” a magyar ipariba. Ez óriási előnyt jelentett a többi hasonló magyar tanítási nyelvű szakközépiskolákkal szemben, és ezt az előnyt évtizedekig meg is tartotta az iskola.

Az ipariskolát „olvasztótégelyként” is szokták emlegetni. A kilencvenes évekig ugyanis országos beiskolázással dolgozott. Jöttek a diákok a Bodroghöztől a Csallóközig – mindenhol. Ezt a színes diáksereget, különböző mentalitását,

más-más nyelvjárást beszélő fiatalokat kellett befogadni, beolvasztani és egy csapattá kovácsolni, aminek eredményeként maguk is befogadóvá, nyitottá és szolidárisává váltak egymás iránt. Az együttlét és a közösen megélt élmények valódi közössége formálták őket, és ez alapozta meg az iparistákra ma is jellemző és irigylet összetartó erőt.

Az évtizedek folyamán kialakult hagyományok és ünnepek pedig élni tanítottak.

Arra nevelték az iparistákat, hogy megtartsák magyar identitásukat és tudatosítsák, hogy felelősséggel tartoznak mind egymás, mind a felvidéki magyarság iránt. Az idősebb diákok jelenléte lehetővé tette, hogy az iskola egy belső öngazgatási rendszer szerint működjön. Az alsóbb évfolyamok tanulóit az idősebbek mentorként segítették a tanulásban, eligazították őket az iparista hierarchiában, de a hanyag és fegyelmezetlen diákokat kérdőre is vonták. Iparistának lenni abban az időben óriási élmény volt, hiszen az ismereteken kívül tartást és magyarságtudatot adott tanulóinak az iskola. Nem légből kapott az a megállapítás sem, hogy az ipari abban az időben több volt, mint egy iskola.

MI JELLEMEZTE A MAGYAR IPARIT AZ 1950-ES ÚJRAKEZDÉS UTÁN? MITŐL VOLT EZ AZ ISKOLA A „MAGYAR IPARI”?

- A történelmi Magyarország első ipariskolájaként komoly tiszteletnek és elismerésnek örvendett.
- Az 1950-es újraindulás után is a felvidéki magyar szakképzés zászlóshajójaként tekintettek az iskolára. Ezt a rangot becsületes munkával és oktató-nevelő munkájának eredményességével, végzőseinek kiváló szakmai tudásával és a magyarság iránti elkötelezettségével vívta ki.
- Az ipariskola gyűjtő- és ernyőintézményként működött. Az egész ország területéről (a Csallóközből, Mátyusföldről, Gömörből, az Ung-vidékeről, Bodroghözéből stb.) befogadta a tanulni vágyó magyar fiatalokat.
- A tanulók az ország különböző vidékeiről érkezve eltérő szokásokat hoztak magukkal és különböző nyelvjárással beszéltek, de együtt laktak, együtt tanultak, együtt szórakoztak stb., ami negymértékben segítette a másság elfogadását, az egymás iránti szolidaritást, az összetartozás érzését. A négy esztendő alatt összeforrott „iparista családdá” váltak, és ezt a későbbi évek folyamán is megőrizték, ápták.
- Az iskola kiváltságos helyzete nemcsak abból származik, hogy diákjai Szlovákia csaknem minden településén ott vannak/voltak, de abból is, hogy érettségi után sokan szétszóródtak a világban, és viselkedésükkel, szakmaiságukkal, iparista mivoltukkal öregbítik az alma mater jó hírét.
- A kassai iparisták mintegy szigetként álltak a többségi nemzet szorításában. Ez is kiválthatta az egymásra utaltság érzését, a kapcsolatokat és az összefogás szükségességét.
- Nemzetiségi iskolaként egyfajta védőburkot is biztosított a többség nyelvét szerényebben bíró fiatalok számára, másrészt fenntartotta a belső kohéziót.
- Az ipariskolában tanulni rangot jelentett, ezért a jelentkezők igényes felvételi vizsgákon vettek részt.
- A második világháború utáni újraindulás negyedik évében (az 1953/54-es tanévben) már 405 tanulója volt az ipariskolának. A tanulói létszám a későbbi esztendőik folyamán is fokozatosan gyarapodott és volt időszak, amikor elérte a bűvös ezres számot. A „magyar ipari” névre hallgató iskola létszáma az ezredforduló előtt sohasem csökkent 460 fő alá.
- Az iskola komoly bizalmi tőkével rendelkezett (a brünni és prágai egyetemre többen vizsga nélkül nyertek felvételt, a kassai Vasműbe évente több mint félszáz diákot vettek fel látatlanban stb.).
- Az intenzív és jó színvonalú műhelyoktatásnak is köszönhetően az iparistákat mindig szívesen alkalmazták a munkaadók.
- Az iskola iránti bizalom jeleként fogható fel az is, hogy az évek folyamán nagyon sok többnemzedékes (a nagypapa után az apa és annak fia/lánya) iparista látogatta az intézményt.
- A gyakori névváltoztatás ellenére az iskola megnevezésében mindig benne volt az „ipari” márkanév, és a tanítás nyelvére (a magyar nyelvre) való hivatkozás is. Erre büszkék is voltak a diákok és tanárok egyaránt.
- A köztudatban úgy rögződött, hogy az az „iparista”, aki a kassai magyar ipariban tanul, illetve „az ipariban érettségizett” (a komáromi, érsekújvári stb. iparisták nem tartoztak ebbe a kategóriába).
- Az újraindulás utáni évtizedekben az iparistát arról (is) lehetett felismerni, hogy rajztáblával, fejesvonalzóval és egy tekercs pauszpapírral közlekedik a városban. Az iskolában logarléccel számol, sublerral mér, tuskihúzóval, csőtollal, körzőkészlettel, sablonokkal rajzol és dolgozik.
- Az iskola tanári kara, a kollégiumokban dolgozó nevelőkkel közösen ügyeltek a diákok szellemi és erkölcsi fejlődésére. Kapcsolatot áptak a diákok szüleivel, ami megnyugtatóan hatott a távolban élő hozzátartozókra.
- A szülők rendszeresen eljárak az ipariskola által szervezett szülői értekezletre és messzemenően támogatták az iskolát, pl. a harmadik emelet ráépítésekor, illetve a tornaterem megépítésekor (brigádmunkákkal is). Ez is elősegítette a tantestület és a szülők közötti bensőséges kapcsolat megteremtését.
- A Nyugat-Szlovákiából érkező diákok ritkán utaztak haza, ezért gyakori vendégek voltak a kelet-szlovákiai tanulók szüleinél. Megismerték egymás családját, a szülők főztjét és süteményeit. Ez a bensőséges kapcsolat segítette a „iparisták közösségének” formálását.
- A rengeteg közös rendezvény (sítáborok, krumplibrigádok, sportnapok, május elsejei felvonulások, hétvégi természetjárások, osztálykirándulások, teadélutánok, bálók, a brünni és lipcsei kiállítások, a hazai és külföldi üzemlátogatások, üzemgyakorlatok stb.) közös élményeket szült, aminek komoly szerepe volt az irigylet iparista összetartozás, együttműködés, egymás segítése, szolidaritás stb. megteremtésében és érvényesítésében.
- Az iskola pozitív értelemmel bíró, konzervatív szellemmel bírt, és a szélsőséges kihágásokat bizony „megnyirbálta”.
- A bármilyen szempontból „gyengébb” diákok felzárkóztatása is az ipari erényei közé számított.

- Az ipariskolának gyakorlatilag nem voltak tankönyvei. A tanárok maguk állították össze a tananyagot tartalmazó jegyzeteket, diákjaink pedig a jegyzetek ábráinak megrajzolásában segítettek. Ez a „közös tevékenység” enyhítette a tankönyhiányból fakadó tanulási nehézségeket, és általa bensőségebbé vált a tanár-diák kapcsolat is.

- Az oktatáson kívül az iskola, illetve a tanári kar nagy hangsúlyt fektet a nevelésre. Arra nevelték az iparistákat, hogy megtartsák magyar identitásukat és tudatosítsák, hogy felelősséggel tartoznak mind egymás, mind a felvidéki magyarság iránt. Ennek alapja a Mátéffy Tóni bácsi által megfogalmazott jelmondat volt: „Tanuljatok, mert Ti lesztek a felvidéki magyarság értelmisége!”

- A nyitottságról, a másság elfogadásáról és támogatásáról tanúskodik, hogy az iskola műszaki irányultsága ellenére nagyon sok humán- és társadalomtudományi értelmiségi (lelkész, orvos, irodalmár, színész, képzőművész, zenész, politikus, helyi előljáró stb.) került ki az ipariskolából. Többen a mezőgazdaságban töltöttek be vezető tisztségeket, hiszen vidéki származásuknál fogva a mezőgazdasági alapismereteket és a termőföld szeretetét szülői és nagyszülői örökségként hozták magukkal.

- Az irodalom iránt érdeklődő iparisták a színvonalas faliújságokon és a mindenkori diáklapokban közölhették írásaikat, verseiket. Az első diáklap 1926-ban jelent meg Kacaj néven. Ezt követte a Füstölgő rakéta, a Közlőmű és 1962 decemberétől az Acéltoll.

- Az, hogy Kassán van magyar színház, nem a városnak, hanem a magyar ipariskolának köszönhető. A Thália Színház ma is az iskola épületében tevékenykedik. Az évek folyamán az iskola és a színház között szoros kapcsolat alakult ki. Az ipariskola négy igazgatót és több olyan színművészt adott a színháznak, akik annak idején az Iparista Kis Színpadon nevelkedtek.

- Az iskolának országos hírű együttesei, csoportjai voltak (kulturbrigád, Iparista Kis Színpad, Glóbusz bábegyüttes, ének-, tánc- és színjátszó csoportok, zenekarok, sportolók stb.). Ezek az együttesek növelték az iskola ismertségét, hírnevét és a diákok toborzásában is sokat segítettek. A toborzásból a már egyetemista iparisták is kivették részüket.

- Az iparisták aktívan bekapcsolódtak Kassa város kulturális életébe: az Új Nemzedék, Szép Szó Irodalmi Színpad, Csermely kórus, Pinceszínpad stb. tevékenységébe.

- Az iskola ismert és elismert tanáiról (Putankó, Rezsuha, Mátéffy, Breznický, Veres, Schulz, Kováts stb.), a tanítási órák hangulatáról, a hagyományos rendezvényekről ma is legendákat mesélnek az egykori diákok. Ezek a legendák tartják életben az iparista szellemiséget.

- A mindenkori iparisták az előírt tananyag mellett (tantárgytól függetlenül) útravalót kaptak emberségből, magyarságtudatból, mindenfajta munka (fizikai, szellemi, közösségi stb.) szeretetéből, nemegyszer ún. „tanmese” formájában. Néhány tablón idézik is Putankó tanár úr mottóját: „Seperj bár utcát, vagy építs gépeket, csak ember légy, ezt ne feledd!”

- A végzős tanulók ragaszkodtak és ma is ragaszkodnak egymáshoz, egykori tanáraikhoz és az ipariskolához. Rendszeresen részt vesznek az érettségi találkozókon, és meghívás esetén az iskola rendezvényein is.

- Az ipariskola vezetése és tantestülete is mindig szoros kapcsolatot ápolt az öregdiákokkal, ezért joggal számíthattak egymás támogatására. Az egymás iránti tisztelet és bizalom jeleként értékelhető az is, hogy az osztályok érettségi találkozóin (az osztályfőnökön kívül) általában több tanár (néha tízen is) is aktívan részt vett.

- Az ipariskola alapvető feladatának tekintette a folytonosságot, ezért tanárainak többségét az egykori iparisták közül toborozta, és az iskola vezetésében is kulcsszerepet játszottak az iskola végzős tanulóiból lett pedagógusok, beleértve az igazgatói posztot is.

- A tanárok szakmai tekintélye és gondolkodása a tanórák után (a tanításon kívül) „átállt iparista bekötésre”. Az iparista tanár ilyenkor a diákszalád tagjává vált, hiszen „csak korábban született” iparista volt ő is!

- Az igényesség állandó mércéje a Schulz György igazgató úr által megfogalmazott és minden alkalommal hangoztatott (és elvárt) szállóige lett: „lehetne egy kicsit jobb is!” Ehhez tartotta magát diák és tanár egyaránt.

- Elsősorban Putankó Emil bácsi jóvoltából, a lányokra megkülönböztetett figyelem jutott (már csak azért is, mert kevesen voltak). A fiúk lovagiasságra való nevelése a párkapcsolatokban, illetve a családalapításkor kamatozott.

- A szimbólumok az intézményhez, egy közösséghez való tartozás jelei, ezért az ipariskola mindig fontosnak tartotta, hogy legyenek egyedi szimbólumai. A gépészek a fogaskereket, az elektrotechnikusok a nyilat használták megkülönböztető jelképként – az érettségi tablókon is.

- Az egykori ipariskola tablóira jellemző a hatalmas méret (165x120 cm), amelyre a végzős tanulók fényképein kívül rákerült az iskolavezetés és a négy év alatt tanító valamennyi tanár fényképe is. A fényképek alatt a tanulók és tanárok nevei is olvashatóak.

- Az egyen-iskolaköpeny viselése is jelképként kezelhető, miközben segítette a gazdagabb, ill. szegényebb családokból érkező diákok közötti különbségek „elsimításában” is.

- A tipikus iparista nóták közül elsősorban a „Káposzta, káposzta...” és a „Vékony héja, de vékony héja...” kezdetű nótákat említhetjük, amelyeket a május elsejei felvonulásokon, az érettségi találkozók alkalmából stb. ma is gyakran énekelik az öregdiákok.

- Az iskolában hagyományos diákstátuszok voltak (bundások, gatyások, urak és mérnökjelölt-akarnokok), amelyek generációkról generációkra öröklődtek és az iskolai élet szerves részévé váltak.

Az ipariskola 2022-ben emlékezett megalakulásának 150. évfordulójára. A társadalomban és gazdaságban végbemenő változások hatására az ipariskola is sokat változott az elmúlt évtizedekben, ezek a változások nagyon sok kérdést vetnek fel. Az előzőekben megfogalmazott tulajdonságok többsége ma már nem jellemzi az iskolát, és semmi sem indokolja az iskola nevének megváltoztatását. Ezt az egykori iparisták bizony nehezményezik, és értetlenül állnak a tanulói létszám drasztikus csökkenése láttán is. A leginkább mégis a folytonosság megszakítását fájlatják.